

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

โนราเป็นศิลปการแสดงพื้นถิ่นทางภาคใต้ในเขตพื้นที่จังหวัดรอบลุ่มทะเลสาปอันประกอบด้วย จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดตรัง การแสดงประเภทนี้จะใช้การร้องการรำเป็นตัวดำเนินเรื่อง ทราบกันในหมู่นักวิชาการนาฏศิลป์ว่าการแสดงโนราห์นี้เป็นต้นแบบของศิลปะประเภทละครรำของไทย คือ ละครชาตรี ละครนอก และละครใน อันเป็นละครรำแบบดั้งเดิมของไทย

องค์ประกอบของการแสดงโนรายุคเก่านั้นประกอบด้วย โรงแสดง หรือสถานที่แสดง ผู้แสดงและลูกคู่ เครื่องดนตรี และเครื่องแต่งกายโนรา¹ ซึ่งมีหลายอย่างด้วยกัน อาทิ เทริด ปีกนกแอ่น หรือ ปีกหนั่ง ชับทรวง หรือ ทับทรวง หรือ ดาบ ปีก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า หาง หรือ หางหงส์ ผ้าถุง หน้าเพล หรือหนีบเพล หน้าผ้า ผ้าห้อย กำไลแขนและปลายแขน กำไล เล็บ หน้าพราน และเครื่องลูกบิด เป็นต้น

เครื่องลูกบิดนี้จะใช้แทนเสื้อหรือที่ภาษานาฏศิลป์เรียก ฉลองพระองค์ สาเหตุที่เรียกเครื่องลูกบิดเพราะ ได้มีการนำลูกบิดสีเม็ดเล็ก ๆ หลาย ๆ สี มาร้อยกับเชือกให้เป็นลวดลาย เช่น ลายก้างปลา และลายลูกแก้วหรือลายข้าวหลามตัด การที่จะร้อยลูกบิดให้สวยงามนั้นจำเป็นต้องใช้ฝีมือผสมผสานกับความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ บวกกับความมานะพยายาม จึงออกมาเป็นชิ้นงานที่วิจิตรบรรจง เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน

เครื่องลูกบิดนี้จะประกอบด้วยชิ้นสำคัญ 5 ชิ้น ได้แก่ บ่า มี 2 ชิ้น ใช้ปิดทางไหล่ซ้ายและไหล่ขวา ปั้งคอ มี 2 ชิ้น ใช้ปิดคอด้านหน้า และคอด้านหลัง พานอก หรือ รอบอก เป็นเครื่องลูกบิดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าใช้ปิดหน้าอก มี 1 ชิ้น

¹ วิมล คำศรี. "องค์ประกอบของโนราหุ่นเก่า". พุมทewa ที่ระลึกงานเชิดชูเกียรติศิลปินภาคใต้: ชุนอุปถัมภ์นรากร. (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2523), หน้า 63.

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ได้กล่าวไว้ในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ว่า “เมื่อประมาณ 80 - 60 ปี มาแล้ว เครื่องแต่งการโนราได้รับการปรับปรุงให้สวยงามขึ้น เช่น มีที่คลุมไหล่ ทั้งสองข้าง มีรัดอกทำด้วยลูกบิด ร้อยเป็นลูกบิดต่าง ๆ ลูกบิดนั้นใช้ลูกบิดหินและลูกบิด กระดุกเหตุที่รัดอกเพิ่มขึ้น คงจะเป็นเพราะโนราไม่มีเสื้อ จึงต้องใช้รัดอกปิดให้มิดชิด และเพื่อให้สวยงามด้วย และอีกสาเหตุหนึ่งเนื่องจากมีผู้หญิงรำโนราด้วยแล้วคือประมาณ 60 ปี ที่ผ่านมามีโนราหญิงเกิดขึ้นครั้งแรกที่พัทลุง 2 คน การที่จะให้โนรารำมีแต่สังวาลย์กับ ทับทรวงเป็นเครื่องนุ่งห่มข้างบนนั้นไม่พอ จึงต้องเพิ่มคลุมไหล่ รัดอก และปักคอเข้าไป ยุคต่อมาโนราจะแต่งชุดเครื่องต้น อันประกอบด้วยคลุมไหล่ รัดอก สังวาล ทับทรวง ส่วน ข้างล่างยังคงเหมือนเดิม ต่อจากนั้นมาประมาณ 50-30 ปีมาแล้ว โนราได้ลดเครื่องแต่งกายใน ส่วนที่เป็นลูกบิดเหลือเพียง 5 ชิ้น คือ รัดอก ปักคอหน้า ปักคอหลัง คลุมไหล่ชายและขว ส่วนสังวาลย์ และทับทรวงนั้นตัดออก²”

อย่างไรก็ตามเครื่องลูกบิดโนรานั้นเป็นผลงานที่สร้างจากภูมิปัญญา บวกกับความ คิดสร้างสรรค์ และความมานะพยายามของคนทางถิ่นได้ จึงเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์คงคุณค่าเอาไว้ และจากการสังเกตลวดลายของเครื่องลูกบิดโนรานั้นมีมากมายหลากหลายสี เช่น แดง เขียว เหลือง น้ำเงิน เป็นต้น มีคำมากมายที่ต้องการคำตอบ อาทิ ลูกบิดมาจากไหน ทำไม การแต่งการของโนราจึงต้องเอาลูกบิดมาร้อย สีสรรคของลูกบิดที่นำมาใช้ทำอะไรเป็นเครื่อง บ่งชี้เพราะได้กล่าวแล้วเบื้องต้นว่ามีมากมายหลากหลายสี ลวดลายที่สร้างนำมาจากไหนมีที่มา อย่างไร ซึ่งแต่ละคำถามเหล่านี้เกิดอยู่กลางใจต่อผู้สงสัยมาโดยตลอดและอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้ใกล้ชิดกับการแสดงประเพณีและยังเป็นอาจารย์สอน นาฏศิลป์สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช อันเป็นสถานศึกษาที่มุ่งพัฒนาท้องถิ่น มีหน้าที่ ทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่ ใครจะทำการวิจัยเพื่อหาสาระความเป็นลูกบิด โนรา เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาของนักวิชาการที่สนใจใคร่รู้ จะได้ทำการวิจัยเจาะลึก นอกจากนี้ผลการวิจัยฉบับนี้อาจเป็นแนวทางในการสร้างงานของคนรุ่นใหม่ที่จะนำผลการวิจัย นี้ไปใช้สร้างอาชีพต่อไป

² สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้เล่ม 5. (สถาบันทักษิณคดี ศึกษา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2529), หน้า 1805.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและที่มาของลูกบิดที่ใช้ประกอบการทำเครื่องแต่งกายของโนรา
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนวิธีการทำเครื่องลูกบิดโนราที่ถูกต้อง
3. เพื่อศึกษาที่มาของลวดลายที่ปรากฏบนเครื่องลูกบิดโนรา
4. เพื่อศึกษาวิธีการเลือกสีการจัดวางสีของเครื่องลูกบิดโนรา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องเครื่องลูกบิดโนราฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้ตั้งขอบเขตไว้ ดังนี้

1. ศึกษาเฉพาะที่มาและวิวัฒนาการของเครื่องลูกบิดโนราที่ใช้แสดงในจังหวัดนครศรีธรรมราชตั้งแต่อดีต-ปีพุทธศักราช 2543 เท่านั้น

2. ศึกษาขั้นตอนและวิธีการทำเครื่องลูกบิดโนราจากวิทยากรที่อยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น

3. วิทยากรที่จะให้ความรู้ครั้งนี้จะต้องมีคุณสมบัติ กล่าวคือ

3.1 ต้องมีประสบการณ์และใกล้ชิดกับการทำเครื่องลูกบิดโนรามาน้อย 15

ปี

3.2 ต้องสร้างลูกบิดโนราด้วยตัวเองได้

3.3 ในกรณีที่สร้างเครื่องไม่ได้จะต้องเคยพบเห็นเครื่องลูกบิดโนรามาน้อย

20 ปี วิทยากรกลุ่มดังกล่าวประกอบด้วย

3.3.1 เจ้าของเครื่องลูกบิดโนรา

3.3.2 ผู้แสดงมโนรา

3.3.3 ผู้ชม

3.3.4 อาจารย์ผู้สอนนาฏศิลป์

ทั้งนี้คณะวิทยากรดังกล่าวจะต้องมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น และบุคคลที่กล่าวประกอบด้วย

- 3.3.4.1 นายคม เรืองศรี อายุ 81 ปี อยู่บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านตุล อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3.3.4.2 นางละม้าย เสียงเสนห์ อายุ 53 ปี อยู่บ้านเลขที่ 201 ตำบลบ้านตุล อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3.3.4.3 นายประสิทธิ์ จิวโกศล อายุ 60 ปี อยู่บ้านเลขที่ 499 หมู่ที่ 7 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3.3.4.4 นางหนูเขียน สุขช่วย อายุ 56 ปี อยู่บ้านเลขที่ 738/1 หมู่ที่ 12 ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 3.3.4.5 นางศรีพรรณ สุวรรณทิพย์ อายุ 64 ปี อยู่บ้านเลขที่ 171 หมู่ที่ 3 ตำบลนาเกาะ อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ลูกบิด หมายถึง วัตถุคิที่เป็นอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ หิน ไม้ แร่ กระดุก ฟัน พลาสติก สารสังเคราะห์ ทำเป็นรูปกลมมีรูเจาะตรงกลางเพื่อร้อยด้ายหรือเชือก
2. เครื่องลูกบิด หมายถึง เครื่องแต่งกายโนราที่ใช้แทนตัวเลื้อทำจากลูกบิด พลาสติกเม็ดเล็กหลากสีมาร้อยเป็นลวดลายมี 5 ชั้น คือ ปิดคอ 2 ชั้น คลุมไหล่ 2 ชั้น และ รอบอก 1 ชั้น
3. ปิดคอ หมายถึง เครื่องลูกบิดชั้นเล็กรูปสามเหลี่ยมใช้ปิดคอด้านหน้าและด้านหลัง
4. คลุมไหล่ หมายถึง เครื่องลูกบิดรูปสามเหลี่ยมปลายตัด มี 2 ชั้น ใช้คลุมไหล่ ด้านขวา และไหล่ด้านซ้าย
5. รอบอก หมายถึง เครื่องลูกบิดรูปสามเหลี่ยมผืนผ้าใช้พันรอบอกของตัวโนรา
6. สีอับ หมายถึง การจัดวางสีของลูกบิดแล้วดูไม่เด่นชัด คือ ใช้เข้มให้อยู่ใกล้กัน หรือสีสว่างอยู่ใกล้กัน การทำลักษณะเช่นนี้จะทำให้เห็นลวดลายไม่เด่นชัด เรียกว่า สีอับ

7. เครื่องต้น หมายถึง เครื่องลูกปิดประเภทหนึ่งที่ต้องประกอบทุกชิ้นผูกติดเป็นชุดเดียวกัน อาทิ ไร่ ไร่ดอก หรือปิดคอ เมื่อสวมใส่สามารถใช้ขึ้นเดียวมาคลุมได้เลย

8. เครื่องบัว หมายถึง เครื่องลูกปิดที่ใช้ผ้าคลุมมีลักษณะเหมือนกับกรอกของละคร แล้วใช้ลูกปิดมาร้อยตกแต่งให้สวยงาม เป็นชุดเครื่องแต่งกายโนราอีกลักษณะหนึ่งปัจจุบันนี้หาได้ยากแล้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ได้แก่ หนังสือ ตำรา ตำนาน จดหมายเหตุ ตลอดจนเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องลูกปิดโนรา โดยค้นคว้าจากหอสมุดแห่งชาติ สาขานครศรีธรรมราช เป็นต้น
2. การวิจัยภาคสนาม มีดังนี้
 - 2.1 สัมภาษณ์กระบวนการทำเครื่องลูกปิดโนราจากวิทยากร โดยบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร แถบบันทึกเสียง และบันทึกภาพนิ่ง
 - 2.2 สืบค้นลักษณะของเครื่องลูกปิดโนราเก่า ๆ ที่มีในจังหวัดนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งสังเกตรูปแบบ โดยบันทึกภาพนิ่ง
 - 2.3 สัมภาษณ์จากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ หัวหน้าคณะโนรา ผู้แสดงโนรา นักวิชาการทางวัฒนธรรม ผู้ชมโดยทั่วไป อาจารย์ผู้สอนนาฏศิลป์
3. นำผลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร และทางวิจัยในภาคสนาม มาวิเคราะห์สรุปผลเรียบเรียงเป็นเอกสารฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เมื่อการวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์คาดว่าจะมีประโยชน์ กล่าวคือ

1. ได้ทราบประวัติที่มา และวิวัฒนาการของลูกบิดที่นำมาสร้างเครื่องแต่งกายโนรา
2. ได้ทราบวิธีการร้อยเครื่องลูกบิดโนรา การเลือกสีและลวดลายที่น่าสนใจของเครื่องแต่งกายโนรา
3. ได้มีเอกสารประกอบการศึกษาสำหรับนักศึกษาวิชาเอกนาฏศิลป์และการละคร และผู้สนใจทั่วไปที่มุ่งศึกษาแบบเจาะลึก
4. ได้เป็นแนวทางสำหรับพัฒนางานอาชีพทำเครื่องลูกบิดโนราต่อไป